

MACIEJ GAŁĘSKI

Euroregion Nysa

ELŻBIETA LORENC-MYTNIK

Gminne Przedszkole w Starej Kamienicy

Wpływ ochotniczych straży pożarnych na poziom kultury bezpieczeństwa ekologicznego

Definicje

Uwarunkowania wpływu ochotniczych straży pożarnych na poziom kultury bezpieczeństwa ekologicznego w pierwszej kolejności wymagają ulokowania ich w definicjach¹. Jest to konieczne ze względu na coraz powszechniej wykorzystywane do różnych celów „bezpieczeństwo ekologiczne”, które interpretowane jest w zależności od potrzeb i założonych celów. Sprzyja temu pojemność bezpieczeństwa ekologicznego. Należy jednak zauważyć, że stosunkowo rzadko łączy się rolę ochotniczych straży pożarnych w kształtowaniu tego rodzaju bezpieczeństwa. Może to być efekt pewnych stereotypów w opisywaniu ochotniczych straży pożarnych, widzianych co prawda w określonym ekosystemie (najczęściej wsi lub małego miasta), lecz równocześnie postrzeganych dość powszechnie w sztywnych ramach prawnych OSP, takich jak ustawa o stowarzyszeniach², ustawa o ochronie przeciwpożarowej³ itp.

¹ Artykuł został przygotowany na podstawie badań własnych autorów przeprowadzonych w toku ich działalności zawodowej.

² Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 210 ze zm.).

³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 roku o ochronie przeciwpożarowej (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 620 ze zm.).

W odniesieniu do społeczności lokalnej pozaratownicza rola OSP wpisywana jest stereotypowo w święta strażackie, kościelne, państwowe, festyny i wydarzenia w remizach. Tu najczęściej następuje odniesienie do roli kulturotwórczej ochotniczych straży pożarnych, co w niektórych regionach kraju ma z pewnością swoje uzasadnienie.

Żeby wyjść na szeroką przestrzeń faktycznej roli OSP w bezpieczeństwie ekologicznym potrzebna jest uniwersalna definicja bezpieczeństwa, która zostanie odciążona od obronności i innych systemowych balastów. Chodzi więc o takie zdefiniowanie bezpieczeństwa, które nadaje mu „ludzki/międzyludzki” charakter, osadzając w realiach poprzedzających zdarzenie kończące bezpieczeństwo, czyli stan gdy bezpiecznie już nie jest i gdy dominującą rolę nad obywatelem przejmują systemy.

Definicję taką znajdziemy w „Programie wsparcia systemu bezpieczeństwa Województwa Dolnośląskiego”⁴. Ważne jest w tym miejscu przywołanie założenia, czemu definicja ta miała/ma służyć. Program był wynikiem zainicjowanej w 2004 roku przez wojewodę dolnośląskiego Stanisława Łopatowskiego (z inspiracji Euroregionu Nysa) zmiany redakcyjnej tworzonej wówczas Strategii Województwa Dolnośląskiego. Marszałek województwa Paweł Wróblewski, tworząc sprzyjający klimat dla tej inicjatywy, nadał jej bieg realizacyjny. W efekcie po raz pierwszy w Polsce w samorządowej strategii województwa pojawiły się słowa o roli samorządu województwa w bezpieczeństwie. Inicjatywa nie powstała przypadkiem, jej źródła znajdują się na pograniczu polsko-czeskim (także polsko-niemieckim) w aktywności pierwszego w Europie Środkowej i Wschodniej euroregionu: Euroregionu Nysa. W tym przypadku należy podkreślić ciąg wydarzeń, które doprowadziły do takiego kształtu dokumentu przyjętego przez Sejmik Województwa w roku 2005, gdyż zbiegają się tu aktywności zasadniczych dla wspomnianej definicji filarów bezpieczeństwa: rządowego, samorządowego i pozarządowego, a do tego ostatniego przynależą właśnie ochotnicze straże pożarne.

W 2000 roku odbyły się w Karkonoszach polsko-czeskie ćwiczenia pożarnicze, które oprócz założonych wcześniej celów politycznych wykazały konieczność włączenia się w system bezpieczeństwa szerokiego grona podmiotów. Efektem ubocznym (niezaplanowanym) było uszkodzenie prawie wszystkich pojazdów OSP poddanych próbie terenowej w warunkach wysokich Karkonoszy (1236 m n.p.m.). Pojawił się mechanizm udowodnionej naukowo (doświadczalnie) konieczności stworzenia szerokiej koalicji na rzecz bezpieczeństwa na zasadzie pomagam/działam na ile to możliwe: „chęć szuka sposobu, niechęć wytłumaczenia”. Już w 2001 roku euroregion zainspirował Państwową Straż Pożarną, by sięgać do programów pomocowych w celu poprawy bazy sprzętowej, a w konsekwencji zrealizowano na Dolnym Śląsku wiele projektów (fundamentalna w ów-

⁴ *Program wspierania systemu bezpieczeństwa Województwa Dolnośląskiego*, red. M. Gałęski et al., Wrocław 2008, s. 2.

czesnych warunkach była sprzyjająca postawa komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej Zbigniewa Szczygła) i zakupiono (obecnie również są takie działania) sprzęt, głównie samochody. Śladem PSP poszły samorządy, tworząc wiele skutecznych aplikacji. Ważnym elementem była w 2003 roku Polsko-Czeska Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Transgranicznej⁵, która w protokole z posiedzenia w Borowicach (gm. Podgórzyn) wprost poparła te inicjatywy. Równocześnie w roku 2004 zainicjowano konkurs dla dzieci i młodzieży „Uczę się bezpiecznie żyć”, który od początku zyskał ogromne poparcie i zaufanie.

Jak widać na przykładzie kilku wydarzeń, transfer: inspiracja Euroregion, inicjatywa Wojewoda, materializacja Marszałek (samorząd województwa), nie jest przypadkowy, a mając tak duży fundament wydarzeń ćwiczebnych, rzeczywistych doświadczeń w nowszej i starszej historii oraz szerokie horyzonty wielu ludzi, mógł liczyć na kolejne efekty. Albowiem już w 2004 roku powstała pierwsza redakcja programu poprawy stanu bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku, która po kolejnych latach, wielu dyskusjach i włączeniu się Uniwersytetu Wrocławskiego, przybrała w roku 2007 postać „Programu wspierania systemu bezpieczeństwa Województwa Dolnośląskiego” jako uszczegółowienie strategii.

Dlaczego tak istotne jest zaprezentowanie źródeł poniższej definicji? Ponieważ stanowiła ona kwintesencję pierwszej, zapisanej w programie próby określenia roli samorządu województwa w bezpieczeństwie. Przyjęcie przez Zarząd Województwa wspomnianego dokumentu wprost wynikało z inspiracji organizacji pozarządowej, a więc i definicja na tej inspiracji się ukształtowała.

Brzmi ona następująco:

Bezpieczeństwo — jest konglomeratem zjawisk i działań w ramach środowiska przyrodniczego, społecznego i gospodarczego, sumujących się na określony stan otaczającej rzeczywistości oraz na wzajemną relację obywatela i struktur państwa, w odniesieniu do swoich praw i obowiązków⁶.

Dla wskazania roli ochotniczych straży pożarnych w odniesieniu do kultury bezpieczeństwa ekologicznego takie ukształtowanie tego pojęcia ma znaczenie kluczowe. Po pierwsze, szeroko podchodzi do środowiska, uznając praktycznie wszystkie jego sfery, co odpowiada potencjalnym możliwościom OSP. Po drugie, sumuje zjawiska zachodzące w tych środowiskach, nadając im wymiar kreacyjny w odniesieniu do wszystkiego, co nas otacza, przypisuje tym samym właściwości kulturotwórcze ochotniczym strażom pożarnym przez fakt, że OSP w praktyce w środowiskach tych funkcjonuje. Po trzecie, buduje wspólną płaszczyznę relacji obywatel–państwo w warunkach uregulowań obowiązków i praw, co dla podmiotu pozarządowego (OSP) w omawianym kontekście ma znaczenie kluczowe. Należy pamiętać bowiem, że organizacja jaką jest Ochotnicza Straż Pożarna z założenia nic nie musi, lecz chce i nie ogranicza się do wytyczonych prawem kompetencji,

⁵ <https://www.mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/1342,IX-posiedzenie-Polsko-Czeskiej-Komisji-Międzyrządowej-ds-Współpracy-Transgranicz.html> (dostęp: 7.09.2018).

⁶ *Program wspierania systemu...*, s. 2.

tylko granic tych musi przestrzegać. Jak widać, powyższy kształt definicji wynika z aktywności z udziałem ochotniczych straży pożarnych, nie zaś z badań naukowych czy politycznych kompromisów. Zatem jeżeli OSP mogą wpływać na kształt definicji, to mogą także kreować kulturę bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa ekologicznego. Określeń dla bezpieczeństwa ekologicznego jest bardzo wiele. Pojęcie „bezpieczeństwo ekologiczne” ogólnie wyjaśnia się jako pożądany stan środowiska naturalnego, wolny od zagrożeń naruszających równowagę ekosystemów i biosfery⁷. Idzie tu w symbiozie wspomniana wcześniej definicja bezpieczeństwa odnosząca się do równych podmiotów i środowisk wraz z mechanizmami ich wzajemnego oddziaływania. Mamy więc bezpośrednie przełożenie na szereg możliwych aktywności ochotniczych straży pożarnych: akcje ratownicze, rola edukatora, wpływ na kształtowanie świadomości i poziomu wrażliwości zarówno w odniesieniu do najbliższego ekosystemu (na przykład remiza i członkowie OSP), jak i w większej skali (miejscowość, gmina, powiat, kraj — przez sumę wszystkich OSP w kraju).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP wskazuje na cztery dziedziny, które służą jej realizacji. Do jednej z nich należy dziedzina ochronna, obejmująca sferę ochrony ludności i ratownictwa. Domeną tej sfery jest podejmowanie wszelkich działań ochronnych i ratowniczych służących zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli oraz otaczającego ich środowiska naturalnego⁸. Mamy tu bezpośrednie odwołanie do roli ochotniczych straży pożarnych umocowanej w przepisach. Chcąc jednak opisać zjawisko wpływu OSP na kulturę bezpieczeństwa ekologicznego, musimy wyjść zdecydowanie poza treść ustaw i pochodnych rozstrzygnięć prawnych. Rozumiejac kulturę bezpieczeństwa możliwie szeroko, powinniśmy tak ukształtować definicję bezpieczeństwa ekologicznego, by kultura ta mogła najszerzej się w niej odnaleźć.

Czy można więc bezpieczeństwo ekologiczne uznać za stan przeciwny do zagrożeń generowanych przez środowisko — środowisku i ludziom oraz przez ludzi — środowisku i innym ludziom oraz sobie samemu? Często bezpieczeństwo określa się jako coś przeciwnego zagrożeniu. Niemniej naszym zdaniem odpowiada to bardziej poczuciu bezpieczeństwa, a nie o takie rozumienie tej kwestii tu chodzi. Powyższa definicja jako kluczowe określa relacje wewnątrzśrodowiskowe zarówno w środowisku przyrodniczym, jak i ludzkim, i oczywiście „ludzko-przyrodniczym”. W takim ujęciu zagadnienie bezpieczeństwa ekologicznego układa się wektorowo, jako szereg wzajemnych relacji. Nie ma tu większego znaczenia przewaga któregoś z kierunków, lecz oczywiste jest, że to człowiek jest inspiratorem. W klimacie tej inspiracji mamy oddziaływanie zarówno pozytywne, jak i negatywne.

⁷ K.R. Zieliński, *Zadania ochrony ludności na rzecz bezpieczeństwa ekologicznego*, Jelenia Góra 2018, s. 1.

⁸ *Ibidem*, s. 2.

W tej przestrzeni ochotnicze straże pożarne mają ogromny potencjał w odniesieniu do fundamentu zrównoważonego rozwoju (zachowanie równowagi w modelu wektorowym), jakim jest wrażliwość każdego obywatela.

Wrażliwość

Według encyklopedii internetowej wrażliwość to:

- zdolność odbierania bodźców przez zmysły;
- zdolność przeżywania emocji i odczuwania wrażeń;
- słaba odporność, podatność⁹.

Dla zagadnienia korelacji OSP i bezpieczeństwa ekologicznego odporność czy podatność mają mniejsze znaczenie. Najważniejsza jest zdolność odbierania bodźców przez zmysły oraz przeżywanie emocji i odczuwanie wrażeń. Oczywiście wskazujemy tu wrażliwość pojedynczego człowieka. Idąc dalej, należy przyjąć tezę, że człowiek ten jest mieszkańcem konkretnej miejscowości/miasta i funkcjonując w tej społeczności lokalnej, jest uczestnikiem zjawisk, czyli stanów „zwyczajnych” oraz „nadzwyczajnych”. Wychodząc z założenia, że społeczność ta składa się w każdym przypadku z tych pojedynczych osób wnioskujemy, że poziom kultury bezpieczeństwa ekologicznego jest wprost proporcjonalny do poziomu wrażliwości każdej z tych osób¹⁰. Czy wobec powyższego zasadne są pytania: poziom kultury zależy od poziomu wrażliwości?; poziom kultury bezpieczeństwa również zależy od poziomu wrażliwości?

Z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że zrównoważony rozwój człowieka i jego środowisk jest podstawowym warunkiem bezpieczeństwa homo sapiens w długim wymiarze czasu. Zaś doskonalenie kultury bezpieczeństwa podmiotów fizycznych i prawnych jest skutecznym sposobem prowadzącym do osiągnięcia tego celu¹¹.

Doskonalenie kultury bezpieczeństwa opiera się na dwóch podmiotach działania:

- podmiotach prawnych, w tym szczególnie na roli nie tylko jako odbiorcy, lecz również kreatora ochotniczych straży pożarnych,
- podmioty fizyczne, w warunkach niniejszego zagadnienia są to zarówno członkowie OSP, jak i wszystkie pozostałe osoby tworzące społeczność lokalną.

⁹ *Wrażliwość*, [hasło w:] Wikipedia, <https://pl.wiktionary.org/wiki/wra%C5%BCliwo%C5%9B%C4%87>.

¹⁰ M. Gałęski, E. Lorenc-Mytnik, *Bezpieczeństwo lokalne w przestrzeni transgranicznej na przykładzie Euroregionu Nysa*, Siedlce 2018.

¹¹ M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa a zrównoważony rozwój*, Jelenia Góra 2018, s. 2.

Analizując wpływ oraz rolę ochotniczych straży pożarnych w przestrzeni kultury bezpieczeństwa ekologicznego, najważniejszy jest wyjątkowy potencjał edukacyjny, w którym poziom wrażliwości każdego z członków OSP (podmiotów fizycznych) sumuje się na poziom wrażliwości całego stowarzyszenia (podmiot prawny), a stowarzyszenie może transponować tę wrażliwość na społeczność lokalną. Jest to zjawisko przenikania się tych poziomów.

Konieczne jest w tym miejscu przedstawienie zasad bezpieczeństwa ekologicznego, do których zalicza się reguły:

- równego bezpieczeństwa,
- zakazu tak zwanej agresji ekologicznej polegającej na kierowaniu zanieczyszczeń lub radioaktywnych, szkodliwych odpadów na obce tereny,
- monitoringu uzgodnionych kwestii dotyczących polityki ochrony środowiska przyrodniczego,
- wzajemnej wymiany informacji na temat sytuacji ekologicznej w wymiarze zarówno krajowym, regionalnym, jak i międzynarodowym,
- zapobiegania możliwym szkodom transgranicznym w środowisku odchodząc od dotychczasowego schematu prawnego typu „reagować — korygować” na rzecz modelu „przewidywać — zapobiegać”;
- kooperacji,
- współpracy naukowo-technicznej w dziedzinie ochrony środowiska,
- pokojowego rozwiązywania międzynarodowych konfliktów dotyczących szkód w środowisku,
- międzynarodowej odpowiedzialności za środowisko, które stanowi dobro globalne,
- samopodtrzymującego się rozwoju (ekorozwoju) — zapobieganie degradacji przyrody z punktu widzenia ekonomicznego jest korzystniejsze niż usuwanie powstałych szkód,
- prawo do korzystnego środowiska, przysługujące zarówno wszystkim jednostkom (obywatelom), jak i państwu¹².

Jeśli więc w przypadku ochotniczych straży pożarnych stwierdzamy istnienie wzajemnych oddziaływań, to konieczne jest odniesienie się do narzędzi, jakimi dysponują podmioty fizyczne i podmiot prawny. Funkcjonowanie każdego podmiotu prawnego, zwłaszcza opartego na uregulowaniach prawnych stowarzyszeń, jakimi są OSP, zależne jest od klimatu, jaki w takim stowarzyszeniu kształtuje każdy rodzaj działania. Klimat ten tworzą głównie sami członkowie OSP, jakże trudno wyobrazić sobie (choć teoretycznie i praktycznie jest to możliwe) brak bezpośredniego oddziaływania całej społeczności lokalnej na daną OSP. Mówiąc o zjawisku, bez odnoszenia się do wyjątków, oraz opierając się na własnym doświadczeniu (autorzy funkcjonują w OSP), stwierdzamy istnienie takich właśnie uwarunkowań.

¹² M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2006, s. 146.

OSP, będąc podmiotem prawnym, ma określone narzędzia funkcjonowania, z których głównym jest statut. Zapisane w nim (większość OSP w Polsce opiera się na wzorcowym Statucie opracowanym przez Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP¹³) cele i możliwe działania dają wiele „narzędzi” zarówno dla samego stowarzyszenia, jak i dla kreatywnej jego roli w społeczeństwie. Społeczność lokalna również ma takie „narzędzia”. To rady sołeckie/osiedlowe czy też rady gmin i miast. Jest też formuła zebrań wiejskich. To płaszczyzny otwarte dla każdego mieszkańca, w praktyce jednak wykorzystywane przez jakąś grupę osób bardziej zaangażowanych, czasem świadomych swoich praw i obowiązków (niestety regułą nie jest ściśle powiązanie tych rzeczy). Tak czy inaczej społeczność ma możliwości wpływu i kreacji OSP.

Zatem jeśli możliwości są z każdej strony, to miarą ostatecznego sukcesu, jakim jest wysoki poziom kultury bezpieczeństwa ekologicznego, są sumy świadomości wszystkich „aktorów sceny”.

Świadomość i edukacja

Reagowanie na bodźce w przestrzeni szeroko pojętego bezpieczeństwa jest możliwe, gdy bodźce te (sygnały) są zrozumiałe. Rozumienie sygnałów jest natomiast wprost proporcjonalne do stanu wiedzy i umiejętności. Ochotnicze straże pożarne mogą być nie tylko przekątnikiem wiedzy i umiejętności, mają także potencjał edukacyjny. Prosty przekaz wynika z aktywności OSP w różnego rodzaju wydarzeniach społecznych (na przykład szkolenia, pokazy, ćwiczenia), a także poprzez akcje ratownicze, które często są obserwowane przez uczestników zdarzenia oraz osoby postronne. Często — na mniejszą skalę — skutkiem akcji jest wartość dodana w postaci informacji do społeczności lokalnej w zakresie różnego rodzaju zagrożeń, w tym dla bezpieczeństwa ekologicznego, czasem ma to wymiar nakazu (na przykład po zapaleniu się sadzy w kominie), jednak tu nie sięgają kompetencje OSP. W takim przypadku decyzje wydaje Państwowa Straż Pożarna. W praktyce ludzie rozmawiają z druhami z OSP, analizując przy tym swoje postępowanie. Należy w tym momencie zauważyć, że postępuje zjawisko hermetyzacji, czyli braku zainteresowania sąsiadem lub odcięcie się od akcji ratowniczej czy wręcz jej utrudnianie (na przykład w czasie powodzi).

Oprócz takiego prostego przekazu OSP może prowadzić wiele działań edukacyjnych. To ważna i wciąż niedoceniana w skali makro rola wpływu na kulturę bezpieczeństwa. Jest wiele OSP aktywnie prowadzących taką działalność, jednak relatywnie rzadko spotyka się systemowość, która jest warunkiem koniecznym dla sukcesów edukacyjnych. Mówimy tu o wizytach i pokazach w placówkach

¹³ <http://www.zosprp.pl/files/prawo/ZOSP.Statut2016.pdf> (dostęp: 7.09.2018).

oświatowych, jakimi są między innymi przedszkola i szkoły. Jest to też prosty pokaz publiczny, lecz skierowany do konkretnych odbiorców i uwzględniający ich uwarunkowania, na przykład wiekowe. W odróżnieniu od takich wydarzeń jak festyn, gdzie pokaz jest jednym z wielu elementów programu, prezentacja tego typu stanowi zasadniczą treść przekazu.

Niestety brak systematyczności obniża wartości edukacyjne, trudno bowiem wymagać od ochotników stałej nieobecności w pracy lub poświęcania większości urlopu na działania edukacyjne. Trudności sprawia również mechanizm funkcjonowania szkół, gdzie fundamentem pracy nauczyciela jest podstawa programowa, z której realizacji jest rozliczany i oceniany. Jest wielu nauczycieli podejmujących wyzwania wykraczania poza podstawę, są też dyrektorzy placówek oświatowych dostrzegających potrzebę edukacji w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa. O ile aktywność jest w takich warunkach realna, o tyle systematyczność — powtarzalność — wymaga szeregu uwarunkowań z wielu stron. Nie można już nawet mówić o chęciach, tylko o problemach strukturalnych. Można jednak spróbować wykreować kilka modeli właśnie na podstawie świadomości kultury bezpieczeństwa zarówno w ochotniczej straży pożarnej, jak i w placówce oświatowej.

W pierwszym przypadku należy dostrzec potencjał OSP, w którym dzięki zaangażowaniu wielu osób ciężar edukacyjny może rozłożyć się bez nadmiernego obciążenia jednej lub kilku osób. Równocześnie za wielością osób idą różne specjalności. W niektórych przypadkach występuje konieczność znajomości stale aktualizowanych procedur, jest jednak wiele dziedzin bezpieczeństwa o stałych zasadach, gdzie na przykład doświadczenie jest nieocenione i może być skarbnicą wiedzy do przekazania. OSP przekazują tę wiedzę również poprzez organizację w swoich strukturach młodzieżowych drużyn pożarniczych. Młodzi ludzie zrzeszeni w MDP nie wyjeżdżają do akcji, ale ćwiczą swoją sprawność fizyczną, buduje się ich morale oraz rozwija poszanowanie dla ludzi i sił przyrody. Ci młodzi ludzie, zarówno chłopcy, jak i dziewczęta, stają się wzorem zachowań dla swoich rówieśników (edukacja poprzez obserwację i naśladowanie pozytywnych zachowań).

W drugim można pokusić się o poszukiwanie w treściach przedmiotów zagadnień, które w połączeniu z bezpieczeństwem mogą wpłynąć na poziom wiedzy uczniów. Można (i to się często zdarza) zorganizować konkurs plastyczny w ramach zajęć przedmiotowych, można na przyrodzie poznać wpływ wypalania łąk na ekosystem w większej skali, można w ramach lekcji biologii, poznając budowę człowieka, poznać jego reakcję na niebezpieczne sytuacje, na przykład szkodliwe gazy, substancje toksyczne, zadławienie. W starszych klasach szkoły podstawowej oraz w liceum na lekcjach edukacji dla bezpieczeństwa uczeń poznaje wiele kwestii związanych z ochroną życia i zdrowia człowieka oraz nauką postępowania związaną z ochroną środowiska naturalnego i bezpiecznego zachowania się w razie zagrożeń ze strony przyrody, by zminimalizować straty zarówno w środowisku, jak i w gospodarstwie człowieka spowodowane na przykład powodzią, pożarem, nawałnicą i innymi, czasem trudnymi do przewidzenia, sytuacjami.

W zakresie edukacji można zatem wykorzystywać wiele mechanizmów, jednak u podstawy jest świadomość samych kreatorów — nauczycieli z racji wykonywanego zawodu oraz ludzi, którym dobro środowiska i społeczeństwa leży na sercu.

Czynnikiem zakłócającym proces zaspokajania potrzeby bezpieczeństwa jest zagrożenie, niebezpieczeństwo. To stany, które lokują się po przeciwnej stronie kontinuum w stosunku do bezpieczeństwa. W rozumieniu potocznym „niebezpieczeństwo” to „stan, sytuacja, położenie grożące czymś złym, zagrażające komuś”¹⁴. Utożsamiane jest ono z pojęciem „zagrożenie”, które ogólnie definiowane jest jako „sytuacja, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia”¹⁵. W takiej formule oba pojęcia wzajemnie się definiują, dookreślają, co przypomina klasyczny błąd logiczny *idem per idem*. Próbę rozwiązania tego klinczu podsuwa psychologiczne ujęcie zagrożenia, według którego jest nim „sytuacja, w której następuje naruszenie określonej wartości cenionej przez podmiot”¹⁶. Świadomość zagrożenia, niebezpieczeństwa u ludzi dorosłych z reguły wynika z doświadczenia życiowego. Jednak świadomość możliwości kreacji otaczającej rzeczywistości wymaga wiedzy dużo większej niż samo doświadczenie. Jednym z głównych powodów obojętności społeczeństwa na zjawiska, w których ludzie uczestniczą, jest brak umiejętności i obawa, strach przed konsekwencjami, lepiej więc podjąć decyzję „o nic nierobieniu”, która wywołuje poważne konsekwencje.

Przywołana na początku tego opracowania definicja bezpieczeństwa właśnie wychodzi naprzeciw takiemu zjawisku. Nie tylko odnosi się do praw i obowiązków, lecz także przywołuje konsekwencje działania lub jego braku oraz stwarza jedną płaszczyznę dla tych mechanizmów. W kontekście wpływu OSP na kulturę bezpieczeństwa ekologicznego nie można ograniczyć się do prostych przełożeń i sprzyjającej atmosfery otaczającej strażaków. Konieczna jest edukacja w samej OSP oraz świadome wyjście na zewnątrz. Każde skuteczne wyjście na zewnątrz z jakąś aktywnością wymaga opisanego powyżej klimatu zewnętrznego. W społeczności lokalnej potrzebne są osoby, które również mają świadomość tych mechanizmów. Jeśli dodamy do tego wiedzę i umiejętności jako warunek świadomości i efekt edukacji możemy mówić o zjawisku wrażliwości. Psycholodzy i socjolodzy kultury zauważają, że w ostatnich latach coraz większe zainteresowanie wzbudza nowy typ osobowości, określanej jako osobowość ekologiczna. Składają się na nią specyficzne cechy charakteru: uczciwość, tolerancja, całościowy sposób widzenia świata, życzliwa postawa wobec wszystkich istot, wrażliwość na piękno Ziemi, a zarazem gotowość działania w obronie jej praw.

¹⁴ Niebezpieczeństwo, [hasło w:] *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/niebezpieczenstwo;2488340.html>.

¹⁵ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002, s. 89.

¹⁶ J. Strelau, A. Jurkowski, Z. Putkiewicz, *Podstawy psychologii dla nauczycieli*, Warszawa 1978, s. 384.

Mamy więc w jednym szeregu koniecznych zjawisk: świadomość, wrażliwość, gotowość działania, życzliwość itp. jako warunki konieczne dla kultury bezpieczeństwa ekologicznego.

Można to określić jako zrównoważony rozwój w bezpieczeństwie, którego głównym narzędziem jest kultura bezpieczeństwa. Bez tej świadomości wewnątrz OSP oraz w jej otoczeniu nie będzie możliwy wpływ OSP na kulturę bezpieczeństwa. Wszyscy jesteśmy elementami ekosystemu. Każde ortodoksyjne podejście do bezpieczeństwa jest zagrożeniem dla zrównoważonego rozwoju. Tylko wspólna płaszczyzna daje szansę bezpieczeństwu. Najważniejsze płaszczyzny tworzy się w miejscowości/dzielnicy, gminie. Na tym poziomie OSP może być jednym z najważniejszych kreatorów kultury bezpieczeństwa ekologicznego. To wciąż niedoceniona szansa.

Bibliografia

- Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa a zrównoważony rozwój*, Jelenia Góra 2018.
Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2006.
Gałęski M., Lorenc-Mytnik E., *Bezpieczeństwo lokalne w przestrzeni transgranicznej na przykładzie Euroregionu Nysa*, Siedlce 2018.
Program wspierania systemu bezpieczeństwa Województwa Dolnośląskiego, red. M. Gałęski, Wrocław 2008.
Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002.
Strelau J., Jurkowski A., Putkiewicz Z., *Podstawy psychologii dla nauczycieli*, Warszawa 1978.
Zieliński K.R., *Zadania ochrony ludności na rzecz bezpieczeństwa ekologicznego*, Jelenia Góra 2018.

Wykaz aktów prawnych

- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 roku o ochronie przeciwpożarowej (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 620 ze zm.).
Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 210 ze zm.).

Źródła internetowe

- <http://www.zosprp.pl/files/prawo/ZOSP.Statut2016.pdf>.
<https://www.mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/1342,IX-posiedzenie-Polsko-Czeskiej-Komisji-Między-rządowej-ds-Współpracy-Transgranicz.html>.
Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/niebezpieczenstwo;2488340.html>.

Influence of volunteer fire departments on the culture level of ecological safety

Summary

Ecological safety is one of the fundamental types of safety. It is a kind of safety in which every matter (including man) comes into direct contact at every moment of existence because it relates to the ecosystem. People are both creators and recipients of this safety. The subject matter therefore is about how we threaten the environment and about the ways in which the environment generates these threats. This is the reason why the principles of sustainable development are so pertinent in every human endeavour. Unfortunately, man — the creator has been having an increasingly destructive influence causing a mechanical feedback of threats that endanger man — the recipient. Under these premises, the cultural education of ecological safety is a task of paramount importance. In the process of creating such a culture local communities have an unquestionable importance and volunteer fire departments constitute an integral aspect in such communities. It should be noted that both legal and sociological conditions give VFD a unique role which refers to the enormous potential of impact on the culture of ecological security. This applies in particular to the development of sensitivity, awareness and educational activities. It is worth emphasizing the fact that activities directed inwardly to a given VFD automatically affect local society, as members of a given VFD belong to the local community. External actions addressed to non-members but to other people gain importance and effectiveness when cooperating with other entities of a given local society. So the potential of Volunteer Fire Departments and their impact on the culture of ecological safety is undeniable. At the same time, however, it is “only” a potential that needs to be transformed into concrete actions. What we are facing is an opportunity dependant on the readiness of man being the creator and recipient.

Keywords: community, the volunteer fire department, fire protection, public task.